

Nr 105.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1954/55 till ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln, punkten 363, s. 581 av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 4 januari 1954, föreslagit riksdagen att till Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst för budgetåret 1954/55 anvisa ett anslag av 100 000 kronor.

Vidare har Kungl. Maj:t i propositionen nr 133, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 12 februari 1954, föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen föreslagna grunder för beredande av ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek, m. m., dels ock till Ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek för budgetåret 1954/55 anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kronor.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft vissa i det följande redovisade motioner.

Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst.

Anslaget till detta ändamål är nu uppfört med 100 000 kronor. Härav har minst 30 000 kronor avsetts skola disponeras till understöd åt äldre, högt förtjänta skönlitterära författare, medan återstoden av anslaget förutsetts skola användas — förutom till understöd — även till stipendier åt yngre, lovande skönlitterära författare.

Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln, punkten 363, framställda förslag innebär oförändrad medelsanvisning för ändamålet. Vid anmälan av anslaget har departementschefen förutskickat, att proposition med anledning av bokutredningens betänkande (SOU 1952: 23) om vidgat statligt stöd åt författarna m. m. komme att föreläggas innevarande års riksdag.

I samband härmed har utskottet till behandling förehått två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bror Nilsson* (I: 100) och den andra inom andra kammaren av fru *Sjöstrand* (II: 112), i vilka hemställts att riksdagen måtte besluta att det av Kungl. Maj:t under punkt 363 i åttonde huvudtiteln föreslagna beloppet av 100 000 kronor måtte lika fördelas till understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst och inhemska tonsättare av utmärkt förtjänst.

Till stöd för detta yrkande har anförts huvudsakligen följande.

Tonsättarna åtnjuter i vårt land icke någon sådan uppmuntran, som kommer de skönlitterära författarna till del. Ändock är en tonsättares väg i allmänhet långt mera törnbeströdd än en författares. Han måste genomgå musikhögskolan, där endast magra stipendier gives, och sedan kan han icke leva av sitt tonsätterskap utan får samtidigt utöva någon musikpedagogisk eller annan verksamhet. Endast ett fåtal människor föds med den egenartade begåvning, som utgör en av förutsättningarna för ett framgångsrikt utövande av detta konstnärskap. Genom Stim erhåller visserligen tonsättarna av modern, populär musik ett gott stöd, men detta stöd blir mindre eller intet för dem som ägnar sig åt mera allvarlig, klassisk musik, därför att denna icke lika ofta framföres för allmänheten.

Av formella skäl torde det icke bliva möjligt att motionera om anslag till uppmuntran av tonsättarna, när Kungl. Maj:ts i utsikt ställda proposition om vidgat statligt stöd åt författarna framlägges för riksdagen. Då så sker, torde det icke förefalla orimligt att det i staten under förevarande punkt uppförda anslaget å 100 000 kronor delas lika mellan författare och tonsättare.

Ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek.

Kungl. Maj:ts i propositionen nr 133 framlagda förslag innebär i huvudsak följande. Till ersättning åt de svenska författarna för biblioteksutlåningen av deras verk föreslås för nästa budgetår ett förslagsanslag av 500 000 kronor. Anslaget skall utgå med ett belopp motsvarande 3 öre för varje lån i folk- och skolbiblioteken av rättsskyddat verk av svensk författare. Antalet sådana boklån har för år 1952, d. v. s. det sista år för vilket biblioteksstatistik föreligger, uppskattats till 16,25 miljoner, en utlåningsfrekvens som skulle medföra en sammanlagd ersättning av 487 500 kronor. Av nämnda ersättning av 3 öre per boklån skall 2 öre i regel tillfalla vederbörande författare. Återstoden, i huvudsak 1 öre per boklån, skall användas till gemensamma ändamål för de svenska författarna, i huvudsak pensioner och understöd.

Till grund för förslaget har legat bokutredningens ovannämnda betänkande (SOU 1952: 23).

Av statsrådsprotokollet inhämtas i huvudsak följande.

Bokutredningens förslag.

De många och skilda spörsmål, som bokutredningen haft att utreda och överväga, har av denna sammanförts i följande sex huvudgrupper: allmänheten och boken — förlagsverksamheten — bokdistributionen — författarnas ställning — former för statligt stöd åt författare — barn- och ungdomslitteraturen.

Med avseende å statligt stöd åt författare innebär utredningens förslag sammanfattningsvis följande.

Utredningen har funnit starka skäl tala för att författarna erhåller en särskild ersättning för den utlåning av deras verk, som äger rum genom vissa statsunderstödda bibliotek. Rättvisa och billighet talar enligt utredningens mening för att författarna beredes kompensation för det genom nämnda utlåning skeende samhälleliga utnyttjandet av deras verk. Utredningen föreslår, att ett särskilt anslag å riksstatens åttonde huvudtitel anvisas för ifrågakvarande ersättning.

Anslagets storlek bör beräknas med ett visst belopp för varje boklån i folk- och skolbiblioteken. Sättes grundbeloppet till 1 öre per boklån erhålles med 1949—50 års siffror för biblioteksutlåningen (27,4 miljoner boklån) ett anslag av 274 000 kronor. Med utgående från nämnda utlåningssiffror samt ett grundbelopp av alternativt 2,5 eller 5 öre per boklån blir anslagssumman 685 000 respektive 1 370 000 kronor. Anslaget måste prövas i vanlig ordning, men innan summan fastställs, bör någon form av kontakt eller samråd äga rum mellan staten och författarnas organisationer.

Rätt till ersättning skall tillkomma samtliga författare, vilkas verk är skyddade jämlikt gällande auktorrätt. Gottgörelsen skall vara lika för alla kategorier av författare. — Utredningen uppskattar att hälften av boklånen utgöres av sådana verk som kan medföra gottgörelse och återstoden av andra verk. Anslaget bör därför halveras, och den ena hälften användas för en proportionellt utgående gottgörelse till de enskilda författarna och den andra fördelas bland författarna efter individuell prövning.

Storleken av de belopp, som skall tillfalla var och en av de ersättningsberättigade författarna, skall fastställas med ledning av en årligen återkommande stickprovsundersökning av utlåningsfrekvensen inom folk- och skolbiblioteken. Fördelningen av det återstående beloppet skall ske i form av *pensioner* till äldre författare och till författares efterlevande, *understöd* till förtjänta författare och *bidrag* till särskilda ändamål.

Anslaget skall förvaltas av en central instans, styrelsen för Sveriges författarfond. I denna styrelse skall det allmänna och författarföreningarna vara representerade.

Utredningen föreslår vidare, att det nuvarande å riksstatens åttonde huvudtitel uppförda anslaget till Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst, vilket anslag för närvarande utdelas i form av dels åldersunderstöd dels stipendier, framdeles skall användas uteslutande för stipendier åt högt förtjänta författare. Från anslaget nu utgående åldersunderstöd synes framdeles i stället böra tagas ur den del av anslaget till biblioteksersättning, som avses skola disponeras för kollektiva ändamål.

Departementschefen.

Departementschefen har anfört följande.

Ett tjugotal år har gått, sedan frågan om ersättning åt författarna för biblioteksutlåningen av deras verk först togs upp från författarhåll. Ett flertal sakkunnigberedningar har under årens lopp varit sysselsatta med att utreda och utarbeta förslag i frågan. Senast har den behandlats av bokutredningen, för vars förslag jag redogjort i det föregående. Beträffande detta förslag vill jag redan inledningsvis framhålla, att jag anser detsamma vara av den beskaffenhet att det — med vissa modifikationer — kan läggas till grund för frågans reglering.

Enligt min uppfattning har vid den grundliga behandling, som beretts den föreliggande frågan, flera tungt vägande skäl anförts till stöd för att bereda författarna något slag av ersättning för biblioteksutlåningen av deras verk. Den avgörande synpunkten anser jag härvidlag vara, att biblioteksutlåningen innebär ett samhälleligt utnyttjande av författarnas verk. Jag kan inte finna annat än rimligt, att författarna tillerkännes en skäligt avvägd gottgörelse härför. Ett ytterligare skäl för en dylik gottgörelse är att författarnas ekonomiska betingelser — enligt en av bokutredningen verkställd undersökning — genomsnittligt sett för närvarande är sådana, att en förbättring härutinnan framstår som synnerligen motiverad. Att så sker synes mig vara icke blott en i trängre mening social angelägenhet utan även en åtgärd av stor betydelse sedd i ett vidare, allmänt kulturpolitiskt perspektiv. Den positiva inställning till frågan om införande av nu avsedd gottgörelse, som kommit till uttryck i remissyttrandena över bokutredningens betänkande, visar att en dylik åtgärd har en värdefull förankring i den allmänna opinionen.

Såsom framgår av det föregående är den nu sittande auktorrättskommittén sysselsatt med en översyn av gällande lagstiftning på auktorrättens område. Kommittén, vars betänkande torde vara att förvänta först om något år, torde komma att föreslå en utvidgning av auktorrätten, som kommer att tillförsäkra författarna ett ökat rättsskydd i fråga om vissa former av förfogande, vilka hittills icke varit innefattade i auktorrätten. Enligt vad jag inhämtat torde kommitténs blivande förslag komma att få en sådan innebörd, att det låter sig väl förena med en reglering, som går ut på att författarna — på sätt jag tänkt mig — tillerkännes särskild ersättning för biblioteksutlåningen av deras verk. Med hänsyn till det anförda anser jag den omständigheten, att lagstiftningen på auktorrättens område för närvarande är föremål för en översyn, icke böra fördröja, att frågan om ersättning till författarna för biblioteksutlåningen av deras verk bringas till en praktisk lösning. Som i den tidigare lämnade redogörelsen framhållits har så redan skett i Danmark och Norge.

Utformningen av författarersättningen i nämnda länder visar, att olika grunder kan tillämpas såväl för ersättningens beräkning som för ersättningens disposition. Det förslag, som framlagts av bokutredningen, synes mig i jämförelse med motsvarande anordningar i Danmark och Norge lämna större möjligheter till en avvägning mellan en gottgörelse i matematisk proportion till författarna för allmänhetens utnyttjande av deras verk genom biblioteksutlåningen och ett av litterära eller sociala skäl betingat ekonomiskt stöd åt förtjänta författare.

Vad angår formen för och därmed även *finansieringen av ersättningen för biblioteksutlåningen*, så delar jag de betänkligheter, som vid frågans behandling från många håll anförts mot det — redan i den inledande diskussionen i frågan — framförda förslaget att finansiera nämnda ersättning genom uttagande av särskilda *låntagaravgifter* av den boklånande allmänheten. Ett införande av dylika låntagaravgifter skulle nämligen framför allt strida mot den i kungörelsen angående understödjande av folkbiblioteksväsendet — i det fria och frivilliga folkbildningsarbetets intresse — stadgade allmänna rätten till fria boklån och för övrigt innebära en återgång till ett redan övergivet system. Särskilda låntagaravgifter skulle dessutom medföra en avsevärd ökning av bibliotekens administrativa uppgifter. Däremot anser jag — i likhet med bokutredningen och flertalet remissinstanser — bärande skäl föreligga för att nämnda ersättning bestrides av statsmedel. Jag föreslår därför, att ett särskilt *statsanslag* anvisas för ändamålet.

I fråga om *grunderna för statsanslagets beräkning* synes mig det av bokutredningen framlagda förslaget att härvidlag anknyta till *den faktiska bokutlåningen* äga avgjort företräde framför övriga förslag i förevarande avseende. Omfattningen av det samhälleliga utnyttjande av litterära verk, som biblioteksutlåningen innebär, torde nämligen få en rätt adekvat avspiegling i utlåningsfrekvensen. Enligt utredningens förslag skall till grund för anslagsberäkningen läggas den totala bokutlåningen. Hänsyn skall sålunda enligt detta förslag tagas icke blott till lån av svenska författares verk utan även till lån av utländska författares verk på originalspråket eller i översättning till svenska. I ett av remissyttrandena över bokutredningens förslag har ifrågasatts riktigheten av att till grund för beräkningen av ersättningen till de svenska författarna även lägga utlåningen av utländska författares verk. Denna invändning synes mig ha fog för sig. Ej heller torde det vara principiellt riktigt att vid anslagsberäkningen taga hänsyn till utlåningen av sådana verk av svenska författare, för vilka den i gällande författarlagstiftning stadgade skyddstiden utlöpt. Jag föreslår därför, att till grund för anslagsberäkningen lägges endast den del av den totala utlåningen, som avser *lån av rättsskyddade verk av svenska författare*. Med svensk författare åsyftar jag därvid författare, som är svensk medborgare. En finlandsvensk författare, som utgiver sitt verk på svenska språket, skall sålunda icke betraktas såsom svensk författare. Ett av en svensk medborgare utgivet verk på främmande språk skall däremot vid utlåning räknas såsom ersättningsberättigat.

I likhet med utredningen anser jag, att anslagsberäkningen skall bygga på *bokutlåningen i folk- och skolbiblioteken*.

Hur stor andel utlåningen av ersättningsberättigade verk utgör av den totala bokutlåningen i folk- och skolbiblioteken är för närvarande icke känd, då den svenska biblioteksstatistiken icke lämnar någon uppgift därom. Bokutredningen har för sin del uppskattat nämnda andel till ungefär hälften av den totala utlåningen. Enligt skolöverstyrelsens mening är dock nämnda andel sannolikt mindre än hälften, åtminstone när det gäller skönlitteratur. Vissa beräkningar, som jag låtit verkställa, synes emellertid ge ett visst belägg för den av bokutredningen gjorda uppskattningen. Då den totala bokutlåningen i nämnda bibliotek år 1952, d. v. s. det sista år för vilket biblioteksstatistik nu föreligger, uppgick till omkring

32,5 miljoner boklån, skulle — med utgående från bokutredningens här avsedda antagande — antalet lån av ersättningsberättigade verk under nämnda år kunna uppskattas till hälften eller till 16,25 miljoner boklån.

Enligt bokutredningens förslag till anslagsberäkning skall för varje ersättningsberättigat boklån ersättning utgå med ett visst *öretal*. Avgörande för anslagets storlek blir alltså dels utlåningens omfattning dels valet av nu avsedda *öretal*. Utlåningens omfattning är helt beroende av allmänhetens läsinntresse. Riktning vid valet av *öretal* bör vara det av mig i det föregående uppställda målet att bereda de svenska författarna en skäligt avvägd ersättning för nämnda utlåning. Jag anser, att nyssnämnda mål uppnås, om förutnämnda *öretal* fastställs till *tre öre per boklån*. Den ersättning, som med tillämpning av nu angivna beräkningsgrunder skulle ha utgått för år 1952, skulle utgöra ($0,03 \times 16,25$ milj. =) 487 500 kronor.

Med åberopande av det anförda föreslår jag, att ersättningen till de svenska författarna för bibliotekslåningen av deras verk skall beräknas till tre öre för varje ersättningsberättigat boklån.

Den svenska biblioteksstatistiken innefattar en redovisning per kalenderår. Därest anslag till ersättning för bibliotekslåningen anvisas för nästa budgetår, bör detta anslag avse gottgörelse för *utlåningen under år 1954*. Utlåningens omfattning under detta år, vilken sålunda blir avgörande för anslagsbehovet för nästa budgetår, kan givetvis endast approximativt uppskattas. Anslaget torde därför bära få karaktären av ett *förslagsanslag*. Detta synes mig lämpligen bära beräknas till 500 000 kronor. Jag har därvid å ena sidan utgått ifrån en viss ökning av utlåningsfrekvensen men å andra sidan räknat med att — såsom skolöverstyrelsen hävdade — antalet ersättningsberättigade lån kan komma att något understiga hälften av den totala utlåningen. Jag förordar alltså, att ett förslagsanslag av 500 000 kronor anvisas för nästa budgetår till här ifrågakvarande ändamål.

I anslutning härtill får jag framhålla, att den andel av den totala utlåningen, som utgöres av lån av ersättningsberättigade verk, torde för år 1954 kunna närmare fixeras genom stickprovsundersökningar. Jag torde få anledning ytterligare beröra detta spörsmål i ett senare sammanhang.

Vad beträffar *dispositionen av anslaget* föreslår bokutredningen i princip, att den ena hälften skall användas för individuell gottgörelse åt de svenska författarna i proportion till den faktiska utlåningen av deras verk, i den mån dessa är rättsskyddade, och att den andra hälften skall ianspråktagas för pensioner och understöd åt förtjänta svenska författare och deras efterlevande ävensom för bidrag till särskilda, exemplifierade ändamål. Vid framläggande av detta förslag till anslagsdisposition utgår bokutredningen ifrån att omkring hälften av den totala bokutlåningen — vilken i sin helhet skulle läggas till grund för anslagsberäkningen — utgöres av lån av rättsskyddade verk av svenska författare. Med hänsyn härtill borde också enligt utredningens mening hälften av anslaget tillkomma dessa författare. Bokutredningens nu avsedda förslag till anslagsdisposition har överlag godtagits av remissinstanserna.

I fråga om anslagsberäkningen har jag i det föregående förordat den avvikelser från bokutredningens förslag, att till grund för nämnda beräkning skall läggas endast den del av den totala utlåningen, som utgöres av lån av rättsskyddade verk av svenska författare. Beträffande anslagets disposition

anser jag likväl vägande skäl tala för att detta — på sätt bokutredningen föreslagit och remissinstanserna godtagit — användes dels till *individuell gottgörelse* åt de svenska författarna i proportion till den faktiska utlåningen av deras verk, i den mån dessa är rättsskyddade, och dels till ändamål, vilka kan sägas vara *gemensamma* för de svenska författarna som yrkesgrupp betraktad, nämligen pensioner, understöd och särskilda bidrag i enlighet med utredningens förslag. Härvid synes mig *den individuella gottgörelsen* till vederbörande författare — eller den, som på grund av gifto rätt, arv eller testamente övertagit rätten till hans verk — böra beräknas till *två öre* per ersättningsberättigat boklån. För nyssnämnda *kollektiva ändamål* återstår därefter ett belopp, motsvarande *ett öre* per ersättningsberättigat boklån.

Den individuella gottgörelsen bör — i enlighet med vad bokutredningen föreslagit och remissinstanserna jämväl tillstyrkt — beräknas på grundval av särskilda stickprovsundersökningar. Till dessa undersökningar torde jag få återkomma i ett senare sammanhang.

Därest den individuella gottgörelsen beräknas till två öre per ersättningsberättigat boklån, kan en betydande del av den samlade gottgörelsen beräknas komma att tillfalla ett fåtal författare, för vilka stickprovsundersökningarna redovisar exceptionellt höga utlåningssiffror. Så kunde även bli fallet vid genomförande av bokutredningens förslag. Detta har också påtalats vid remissbehandlingen av bokutredningens betänkande. I ett av remissyttrandena har också ifrågasatts, om icke den föreslagna regeln för den individuella gottgörelsens beräkning borde kompletteras med en begränsningsbestämmelse, som förhindrade att påfallande stora ersättningsbelopp utginge till författare, vilkas verk kommit att utlånas i osedvanligt stor utsträckning. I samma remissyttrande föreslås, att en *spärr* inrättas, så konstruerad, att till varje särskild författare ej får utgå mer än ett visst procenttal av det totala ersättningsbeloppet. Den del av ersättningsbeloppet, som på detta sätt innehålles, borde enligt nämnda yttrande tillföras den del av anslaget, som skall användas till kollektiva ändamål.

Jag ansluter mig i princip till dessa synpunkter och föreslår, att för de boklån, som ligger över ett visst antal, förslagsvis 50 000, den individuella gottgörelsen till vederbörande författare skall utgå med ett mindre öretal per boklån, förslagsvis ett öre, och att överskjutande belopp skall tillföras den för kollektiva ändamål avsedda delen av anslaget.

Vidare torde främst av praktiska och administrativa skäl sådan individuell gottgörelse, som uppgår till ett obetydligt belopp, böra innehållas och i stället överföras till nyss avsedda del av anslaget. Jag förordar, att så sker med belopp understigande tio kronor.

Med de av mig i det föregående förordade begränsningarna av utbetalningarna till författarna kan med utgångspunkt i de för år 1952 redovisade utlåningssiffrorna och ett anslagsbelopp av 487 500 kronor fördelningen av nämnda medel beräknas bli: 268 125 kronor till individuell gottgörelse och 219 375 kronor till pensioner, understöd och bidrag till särskilda ändamål. Utan iakttagande av nämnda begränsningar i de enskilda fallen blir fördelningen på de båda delposterna 325 000 kronor respektive 162 500 kronor.

I fråga om beräkningen av antalet ersättningsberättigade boklån har av skolöverstyrelsen och från författarhåll påpekats, att lån av *antologier* och andra *samlingsverk*, d. v. s. verk med ett flertal författare, lämnats åsido av utredningen. Skolöverstyrelsen anser, att denna fråga bör närmare ut-

redas av det organ, styrelsen för Sveriges författarfond, som enligt bokutredningens förslag skall fungera som förvaltningsorgan med avseende å den föreslagna författarersättningen. Från författarhåll har föreslagits, att lån av antologier och andra samlingsverk skall medtagas bland de ersättningsberättigade boklånen, förutsatt att antalet i nämnda verk representerade författare ej överstiger fem. Enligt vad jag inhämtat från skolöverstyrelsen har emellertid en sådan praxis i katalogiseringsarbetet utbildats, att verk med högst tre författare registreras på respektive författare, medan verk med större antal författare endast registreras på verkets namn. Det skulle självfallet stöta på stora svårigheter att nu tillmötesgå det från författarhåll framställda önskemålet om en utförligare registrering av antologier och samlingsverk. Jag föreslår därför, att utlåningen av verk med högst tre författare medtages i beräkningen av antalet boklån, som berättigar till individuell ersättning, och att denna i förekommande fall uppdelas i förhållande till i verket företrädda författare, d. v. s. två eller tre. De boklån, som avser verk med fler än tre författare, bör visserligen inräknas i den totala utlåningen av ersättningsberättigade verk, men de ersättningsbelopp, som belöper på sådana verk, bör tillföras den del av anslaget, som skall användas till kollektiva ändamål.

Vid bifall till vad jag i det föregående föreslagit kommer de medel, som skall disponeras för kollektiva ändamål, att utgöras av *dels* ett belopp motsvarande ett öre per ersättningsberättigat boklån, *dels* vissa belopp, varmed de mest frekventerade författarnas individuella gottgörelse reducerats, *dels* sådan individuell gottgörelse, som ej uppgår till föreskrivet minimibelopp *dels ock* de belopp, som belöper på utlåningen av verk med fler än tre författare.

Som jag framhållit i det föregående bör det anslag, som anvisas till författarersättning för nästa budgetår, avse biblioteksutlåningen under år 1954. Den biblioteksstatistik, som jämte de förut nämnda stickprovsundersökningarna skall läggas till grund för bestämmande av anslagets storlek och fördelning, kan beräknas föreligga färdig under våren—försommaren 1955. Först härefter kan de individuella författargottgörelserna samt de pensioner, understöd och särskilda bidrag, som skall utgå ur anslaget, fastställas av det härutinnan beslutande organet. Man lär vidare få räkna med att nämnda pensioner och understöd i allmänhet icke kommer att utdelas som engångsbelopp. I stället synes man böra utgå ifrån att i stor utsträckning en periodisk utbetalning i delposter kommer att ske. Vissa delposter torde sålunda komma att utanordnas efter budgetårets utgång. Vidare torde anledning kunna uppkomma att till ett följande budgetår reservera vissa medel å den del av anslaget, som är avsedd för kollektiva ändamål. Med hänsyn härtill och då — såsom jag tidigare förordat — här avsedda anslag bör ha karaktär av förslagsanslag, föreslår jag den budgetära anordningen, att anslaget i dess helhet, sedan anslagets belopp på grundval av nämnda biblioteksstatistik och stickprovsundersökningar fastställts av Kungl. Maj:t, avsättes till en särskild diversemedelsfond, benämnd *Sveriges författarfond*. Denna fond bör förvaltas av statskontoret i enlighet med de närmare bestämmelser, som meddelas av Kungl. Maj:t. Fondens medel skall dock — på sätt jag i det följande kommer att förorda — disponeras av en för fonden särskilt utsedd styrelse. De belopp, som enligt styrelsens beslut, skall utgå ur fonden, skall utanordnas av statskontoret.

Jag torde härefter få närmare beröra en del speciella spörsmål, som upptagits i remissyttrandena över bokutredningens betänkande.

Föreningen Minerva har i sitt yttrande fäst uppmärksamheten på det utnyttjande av — i synnerhet de vetenskapliga och populärvetenskapliga — författarnas verk, som sker genom att handböcker och samlingsverk begagnas i läsesalar utan att därifrån hemlånas. Föreningen anser, att *läsesalsutlåning* skall likställas med hemlån från biblioteken. Detta förutsätter — påpekar föreningen — att en särskild statistik upprättas vid sidan av den av bokutredningen föreslagna undersökningen av lånefrekvensen eller att någon annan form för uppskattning av läsesalsutlåningen användes. I detta sammanhang torde emellertid böra uppmärksammas, att en mera rikhaltig samling av referenslitteratur endast finnes tillgänglig på de större biblioteken och att det knappast torde vara möjligt att där bokföra eller registrera samtliga tillfällen, då dessa böcker utnyttjas av allmänheten. Utnyttjandet torde för övrigt växla mellan ett mera noggrant studium och ett hastigt sökande efter en bestämd uppgift i något sådant bokverk. Definitiv ställning till detta spörsmål synes emellertid icke böra tagas i detta sammanhang. Det torde i stället böra uppdragas åt det organ, som — i enlighet med vad jag senare kommer att förorda — skall fatta beslut om författarsättningens fördelning, att närmare undersöka, huruvida någon möjlighet kan finnas att praktiskt lösa här avsedda fråga, och att framlägga de förslag, vartill undersökningen kan föranleda.

Skolöverstyrelsen har i sitt yttrande över bokutredningens betänkande hävdadt, att *författarinsatsens storlek* på ett eller annat sätt borde läggas till grund för författarsättningens beräkning i de enskilda fallen. Överstyrelsen påpekar, att enligt utredningens förslag lånet av en prisbillig skrift kommer att ge samma ersättning som lånet av en roman i ett fem à sex gånger så högt prisläge. Metoden ledde vidare till, att en mycket betydande del av anslaget kommer att tillfalla barn- och ungdomsförfattare. Överstyrelsen anser det icke omöjligt att konstruera ett system för gottgörelsens fördelning, som tar hänsyn till författarinsatsens storlek. Enligt överstyrelsens mening vore en tänkbar väg, att man för varje författare fastställer ett jämförelsetal med ledning av medelpriset för hans förslagsvis under de fem senaste åren utgivna böcker. Överstyrelsen förordar, att den av bokutredningen föreslagna styrelsen för Sveriges författarfond erhåller i uppdrag att närmare undersöka här berörda fråga. Tankegången i det av överstyrelsen skisserade förslaget har icke vidare utförts, men meningen synes uppenbart vara den, att en författare till böcker i en jämförelsevis hög prisklass skall tillerkännas en högre gottgörelse för utlåningen än en författare till böcker i en lägre prisklass. För egen del anser jag, att flera mycket välgående invändningar kan göras mot överstyrelsens ifrågavarande förslag. Först och främst erbjuder det betydande svårigheter att fastställa ett jämförelsetal för böcker av författare, vilka utkommit för lång tid sedan. Samma förhållande föreligger beträffande böcker, som utgivits under senare tid. Dessa böcker kan uppvisa betydande prisvariationer, beroende på den vid publiceringen rådande prisnivån. Förslaget verkar därjämte oförmanligt för lyriker och dramatiker. Deras verk betingar oftast priser i bokhandeln, vilka ligger långt under medelprisnivån för underhållningsromanerna. Även om dessa olägenheter kunde undanröjas, så skulle likväl en sådan anordning inrymma ett principiellt felaktigt resonemang. Författarinsatsen torde nämligen icke rimligen kunna mätas genom en jämförelse

mellan bokpriserna, icke ens i de fall där författarhonoraret utgår per trycksida eller tryckark, ty även här framstår honoraret som en vanskligh mätare av författarmödan.

Konstnärernas riksorganisation har i sitt yttrande över bokutredningens betänkande föreslagit, att ett lämpligt antal stipendier skall utdelas till sådana *bokillustratörer*, som på ett förtjänstfullt sätt bidragit till att höja den svenska bokens kvalitet. Detta förslag synes mig böra beaktas vid fördelningen av den del av anslaget, som är avsett för kollektiva ändamål.

Vid remissbehandlingen av bokutredningens betänkande har från författarhåll framförts önskemål om att föreskrifter meddelas, som går ut på att ersättning m. m. ur förevarande anslag, vilken icke utbetalats till författaren eller hans efterlevande, ej skall kunna vara föremål för försäljning, gåva, pantsättning eller utmätning eller omfattas av konkursförfarande. Med hänsyn till det personliga i den ersättning det här gäller bör det icke ifrågakomma, att författare eller deras efterlevande överlåter de ersättningar, som kan tänkas utfalla framdeles. Då det åtagande att till författarna utgiva ersättning för boklån, som det allmänna nu gör, icke svarar mot någon i auktorrätten grundad förpliktelse, kan ett förhinderande av dylika överlåtelser formellt ske enklast genom att i de föreskrifter, som utfärdas om fördelningen av ersättningarna, intages en bestämmelse om att rätt till ersättning *icke* kan *överlåtas* och förty *icke* må *tagas i mät* för gäld. Däremot är det icke påkallat att hindra förfoganden med avseende å redan utbetalade ersättningsbelopp eller belopp, som är tillgängliga för lyftning.

Enligt bokutredningens förslag skall de från anslaget avsatta medlen till Sveriges författarfond disponeras av ett centralt organ, kallat *styrelsen för Sveriges författarfond*. Nämnda styrelse skall enligt utredningens förslag handlägga alla ärenden rörande utdelning av individuell gottgörelse åt författarna samt pensioner, understöd och bidrag till särskilda ändamål, uppgöra författarförteckningar och i samråd med bibliotekskonsulenterna hos skolöverstyrelsen utvälja de bibliotek, som skall redovisa den årliga lånefrekvensen. Ansökningar om stipendier och bidrag skall inlämnas till styrelsen, denna dock obetaget att utdela bidrag även om ansökning därom icke inkommit. Styrelsen skall enligt utredningens förslag kungöra vilka belopp som står till förfogande för utdelning. Utredningen föreslår vidare, att det skall ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda instruktion för styrelsen. Vad utredningen sålunda föreslagit anser jag mig böra förorda.

Enligt utredningens förslag skall författarfondens styrelse bestå av representanter för de tre författarföreningarna och det allmänna. Ordföranden och ytterligare två allmänna representanter i styrelsen bör enligt utredningens mening utses av Kungl. Maj:t. Författarna bör enligt utredningens uppfattning representeras av tre skönlitterära, två facklitterära författare och en barn- och ungdomsförfattare. Författarrepresentanterna bör enligt utredningens mening utses av Sveriges författareförening, av Sveriges ungdomsförfattareförening och av föreningen Minerva. Styrelsen skall enligt utredningens förslag utses för tre år i sänder. Gentemot utredningens förslag beträffande styrelsens sammansättning har ungdomsförfattarföreningen hävdadt, att den borde vara företrädd av två representanter i styrelsen. Föreningens önskemål på denna punkt synes mig böra tillgodoses. Jag anser vidare, att Sveriges författareförening och föreningen Minerva också bör

äga vardera två representanter i styrelsen. Härigenom kommer de tre författarorganisationerna att få jämbördig ställning inom fondens styrelse. I övrigt anser jag mig böra biträda vad utredningen nu föreslagit rörande författarfondens styrelse m. m.

Kostnaderna för styrelsens verksamhet anser jag böra bestridas ur den del av det nya anslaget, som skall användas till kollektiva ändamål. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att anvisa erforderliga medel ur nämnda anslagsdel för styrelsens verksamhet. Likaså torde Kungl. Maj:t få bestämma arvoden samt resekostnadsersättning och traktamente åt styrelsens ledamöter och sekreterare.

Beträffande styrelsens uppgifter må — utöver vad förut nämnts — framhållas följande. Utlåningsfrekvensen av svenska författares verk, som åtnjuter rättsskydd enligt gällande auktorrätt, skall såsom utredningen föreslagit mätas genom *stickprovundersökningar* inom ett urval av större och mindre folk- och skolbibliotek, så utvalda att de representerar ett genomsnitt av Sveriges biblioteksväsende. Författarfondens styrelse har att efter samråd med skolöverstyrelsens bibliotekskonsulenter utvälja de bibliotek, som skall ingå i urvalet. Till varje sådant bibliotek skall styrelsen för författarfonden översända en förteckning, upptagande namnen på de författare, som vid undersökningstillfället åtnjuter förut omnämnt rättsskydd. I denna förteckning skall av vederbörande bibliotek införas antalet en viss dag utlånade böcker av nämnda författare. Uppgift skall samtidigt lämnas om bibliotekens totala utlåning och om utlåningen av sådana samlingsverk och antologier, som icke medför individuell ersättning men likväl skall medtagas i lånestatistiken över skyddade verk. Listorna återsändes därefter till fondens styrelse, som låter verkställa sammanräkning av de sålunda redovisade utlåningssiffrorna.

På grundval av de lämnade uppgifterna har författarfondens styrelse att fastställa relationen mellan antalet lån av skyddade verk och antalet övriga verk inom stickprovsmaterialet samt med ledning härav beräkna samma proportion inom den totala biblioteksutlåningen. Uppgift om den totala biblioteksutlåningens omfattning erhålles från skolöverstyrelsen. Den sålunda framräknade proportionen lägges till grund för anslagsberäkningen.

Rörande stickprovundersökningens omfattning må nämnas följande. Då en total registrering av hela lånefrekvensen i de drygt 5 700 statsunderstödda folk- och skolbiblioteken, vilken år 1952 uppgick till nära 32,5 miljoner boklån, ligger utom möjligheternas gräns, måste ett urval av bibliotek svara för underlaget till ersättningsberäkning. Detta har jämväl godtagits av remissinstanserna. Den av utredningen företagna undersökningen vid 24 bibliotek visade, att registreringsarbetet var av måttlig omfattning och icke torde ha inneburit någon väsentligare arbetsbelastning på de av undersökningen berörda biblioteken.

Registreringen av antalet utlånade ersättningsberättigade böcker en viss dag kommer att omfatta alla sådana böcker, som utlånats från biblioteken under hela den utlåningsperiod — i regel tre veckor — som stadgas för biblioteken. Samtliga böcker, som ännu icke återlämnats före utlåningsperiodens utgång, redovisas nämligen som utlånade. Härigenom kan punktundersökningen en viss dag i stort sett sägas täcka verksamheten under en hel utlåningsperiod, d. v. s. omkring 1/16 av bibliotekens hela utlåning under ett år. (En månads ordinarie sommarstängning har härvid frånräknats.) Om

stickprovsundersökningen företages vid en tidpunkt, då allmänhetens intresse för boklån brukar kulminera, kan en ännu större del av utlåningen täckas, sannolikt inemot 1/12.

Den första stickprovsundersökningen bör givetvis bli förhållandevis omfattande. Om den skall kunna motsvara 5 procent av den totala utlåningen, skulle utlåningens fördelning på dels rättsskyddade dels övriga verk behöva undersökas inom en kvot på 1 625 000 boklån under förutsättning att totalutlåningen har samma omfattning som år 1952 eller 32,5 miljoner boklån. De 24 central- och landsbiblioteken samt Stockholms stadsbibliotek, som tillhör de bäst utrustade och mest frekventerade biblioteken, svarar tillsammans för 8,2 miljoner boklån eller för 25,4 procent av den totala utlåningen. Vid ett givet tillfälle under högsäsongen kan deras utlåning sägas motsvara 0,51—0,68 miljoner boklån. En undersökning vid tre tillfällen vid dessa bibliotek skulle motsvara 1,5—2,0 miljoner boklån. Stickprovsundersökningarna första gången synes därför böra omfatta nämnda bibliotek och företagas tre gånger under bibliotekssäsongens kulmen, d. v. s. under tiden november—mars. Härjämte skall motsvarande undersökningar utföras inom ett urval av skolbibliotek, förslagsvis ett 10-tal, och av andra folkbibliotek, förslagsvis ett 15-tal. Biblioteken skall utväljas på sådant sätt, att de motsvarar en god standard inom det svenska folk- och skolbiblioteksväsendet. Föreligger andra regler för bokutlåningen vid dessa bibliotek, måste hänsyn härtill tagas i den fortsatta bearbetningen av de lämnade uppgifterna.

Om stickprovsundersökningarna, såsom förut nämnts, första gången utföres vid tre skilda tidpunkter, exempelvis i november månad 1954 och i januari och mars månader 1955, kommer visserligen blott en av tre undersökningar att ha direkt syftning på bokutlåningen under år 1954. Detta blir emellertid en engångsföreteelse, då undersökningarna framdeles kan utföras under det kalenderår, som ersättningen avser. För inbesparande av tid och kostnader kan de båda undersökningar, som utförts under januari och mars månader 1955, även användas för beräkningen av anslag och medlens fördelning för det därpå följande budgetåret. Ytterligare en stickprovsundersökning bör emellertid i sådant fall utföras i november månad 1955, så att under sistnämnda år nytillkommen litteratur i bokbeståndet kan medtagas i utlåningsstatistiken. Häremot kan givetvis invändas, att samma siffror kommer att användas i två på varandra följande beräkningar, men erfarenheten visar, att det råder en betydande konstans i allmänhetens lånevanor. Några påtagliga olägenheter torde detta tillvägagångssätt icke medföra.

Beräkningen av den författarna tillkommande individuella gottgörelsen skall tillgå på det sättet, att de i stickprovsundersökningen redovisade utlåningssiffrorna överförs på det totala antalet boklån. Om stickprovsurvalet första gången motsvarar 5 procent av det totala antalet boklån, måste utlåningssiffrorna i stickprovsurvalet multipliceras med 20 för att motsvara 100 procent. Är stickprovsurvalet blott 4 procent, blir faktorn 25 o. s. v. Med ledning härav framräknas den gottgörelse, som skall tillkomma varje enskild författare. Råder i visst fall tveksamhet om vem som skall anses såsom rättsinnehavare, må beloppet deponeras tills klarhet vunnits. Ersättningsbelopp, som icke kunnat tillställas vederbörande författare eller dennes rättsinnehavare, må efter fem år tillföras författarfonden för att användas för förut nämnda kollektiva ändamål.

I förevarande sammanhang får jag slutligen erinra om att i årets statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln, under punkten 363 föreslås, att till understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst skall för nästa budgetår anvisas ett anslag av 100 000 kronor. Av motsvarande anslag för innevarande budgetår är ett belopp av minst 30 000 kronor avsett att disponeras till understöd åt äldre, högt förtjänta skönlitterära författare, medan återstoden av anslaget förutsatts skola disponeras — förutom till understöd — även till stipendier åt yngre, lovande skönlitterära författare. Nu avsedda anslag, som varit uppfört å riksstaten under en följd av år, brukar utanordnas redan under juli månad det budgetår, som anslaget avser. Som jag förut antytt torde det föreslagna nya anslaget till ersättning åt författarna för biblioteksutlåningen kunna fördelas först under våren—försommaren 1955. Jag förordar därför att det i statsverkspropositionen för nästa budgetår äskade anslaget till understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst skall disponeras enligt samma grunder, som gäller för innevarande budgetår.

I anslutning härtill må framhållas, att bokutredningen närmast tänkt sig att sistnämnda anslag — efter genomförande av utredningens förslag om ersättning för biblioteksutlåningen — skulle användas uteslutande för utdelning av meritstipendier till högt förtjänta författare. Anslaget borde enligt utredningens mening sålunda renodlas till ett rent stipendieanslag. Nu utgående stadigvarande understöd åt äldre författare syntes utredningen i stället böra utdelas ur den del av det föreslagna nya anslaget till ersättning för biblioteksutlåningen, som skall användas till kollektiva ändamål. Av skäl som jag nyss antytt synes mig emellertid icke nödvändigt, att nu upptaga bokutredningens förslag på denna punkt till närmare övervägande. Detta torde lämpligen böra anstå till i samband med anslagsäskandena för budgetåret 1955/56.

Motioner.

I detta sammanhang har utskottet till behandling förehaft följande motioner, nämligen

dels en inom första kammaren av herr *Lundgren m. fl.* väckt motion (I:463), vari hemställts att riksdagen måtte besluta, att ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek skall utgå enligt de grunder som angivits i denna motion,

dels ock en inom andra kammaren av herr *Dickson* väckt motion (II:616), vari hemställts att riksdagen måtte 1) avslå det i propositionen nr 133 framlagda förslaget om ett förslagsanslag om 500 000 kronor att utgå såsom ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek; 2) besluta att en avgift i enlighet med i motionen angivna riktlinjer skall uttagas för utlåning av författares verk genom bibliotek; 3) bifalla de i propositionen föreslagna grunderna för beredande av ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m. med de ändringar som föranledes av bifall till det i motionen förordade avgiftssystemet samt med beaktande av vad i övrigt i motionen anförts.

I *motionen I: 463* har anförts bland annat följande.

Mot principen att ersättning icke skall utgå vid utlåning av sådana verk av svenska författare för vilka den i gällande författarlagstiftning stadgade skyddstiden utlöpt finnes enligt vår mening icke anledning till erinran. Enligt förslaget skall ersättning utgå endast till författare som äro svenska medborgare, och ersättning utgår även vid utlåning av verk som av svensk medborgare utgivits på främmande språk.

Ett av motiven för att ersättning skall utgå till svenska författare är att det svenska språkområdet är förhållandevis litet och att därför svenska författares verk i regel utgå i relativt små upplagor. Detta gäller emellertid i ännu högre grad finländska författare som skriva på svenska språket. Enligt vår mening borde det därför vara rimligare att ersättningen göres beroende av det språk på vilket ifrågasvarande verk skrivits.

Den i Finland utkomna svenska litteraturen har spelat och spelar fortfarande mycket stor roll i vår kultur. Det är nog att i detta sammanhang erinra om författarnamn som Runeberg och Topelius samt från våra dagars Finland Eirik Hornborg.

Om den enskilde låntagaren direkt hade haft att erlægga en viss summa för varje boklån, hade det icke mött något hinder att de finlandssvenska författarna erhållit ersättning enligt samma grunder som rikssvenska författare. Den omständigheten att staten av tekniska och andra skäl anses böra bestrida den ersättning, som skall utgå till författarna, torde icke utgöra hinder för att även icke svenska medborgare erhålla ersättning, därest de skriva på svenska språket.

Om rätten till ersättning anknytes till det språk på vilket verkets originalupplaga utkommit, komma i enstaka fall även svenska författare i USA att erhålla dylik ersättning, men detta kan med hänsyn till att det svenska språkområdet i USA är förhållandevis litet enligt vår mening icke vara orimligt. Den omständigheten att av svensk medborgare utgivet verk på främmande språk — det torde härvidlag huvudsakligen röra sig om vetenskapliga avhandlingar — icke berättigar till ersättning torde sakna varje praktisk betydelse.

I *motionen II: 616* har anförts huvudsakligen följande.

Departementschefens förslag till lösning innebär tyvärr, att principen om författares rätt till ersättning för utnyttjandet av hans verk fortfarande är oklar. Visserligen skall enligt förslaget ersättningen tilldelas respektive författare i viss överensstämmelse med lånefrekvensen, som skall utrönas genom stickprovsundersökningar, men det är inte låntagaren — nyttjaren — som skall betala ersättningen, utan denna skall utgå av statsmedel.

Ett sakligt sett lämpligare system vore att uttaga direkta låntagaravgifter vid biblioteken. Argumentet att en avgiftsbelagd utlåning skulle få menliga följder för vår folkbildning får icke överskattas. Den avgift som skulle behöva komma i fråga — förslagsvis en krona femtio öre för obegränsat antal boklån under ett kalenderår — får nämligen anses så blygsam att den i och för sig icke kan utgöra något hinder för folkbildningsarbetet.

Genom en avgiftsbeläggning av bokutlåningen skulle man icke endast kunna undvika det otillfredsställande i att på skattebetalarna övervältra en kostnad som rätteligen bör bäras av låntagaren, utan även få den rätts-

liga aspekten, att författarnas andliga egendom icke skall få utnyttjas gratis, bättre tillgodosedd.

Vad angår sättet för avgiftens uttagande vill jag endast framhålla, att ett enkelt och praktiskt genomförbart förslag vore att lånekort för obegränsat antal boklån under ett år tillhandahålles vid alla landsbibliotek och kommunala bibliotek till ett pris av en krona femtio öre. För låntagare på barn- och ungdomsavdelningarna bör dock priset sättas lägre, förslagsvis till 50 öre. Härigenom skulle man vid ett genomsnittligt antal låntagare vid ifrågavarande bibliotek av 800 000 varje år kunna räkna med en nettointäkt ej understigande 800 000 kronor. Det merarbete som genom detta tillhandahållande av lånekort skulle uppstå för bibliotekspersonalen måste betraktas som ytterst obetydligt. I enlighet med vad som föreslagits i propositionen synes de genom låntagaravgifter influerna medlen böra halveras. Ena hälften bör reserveras för en proportionellt utgående gottgörelse till de enskilda författarna och den andra fördelas bland författarna efter individuell prövning. I övrigt ansluter jag mig till bokutredningens fördelnings- och urvalsprinciper.

Utskottet.

Såsom av den i propositionen nr 133 lämnade redogörelsen framgår har ett flertal sakkunnigberedningar under årens lopp varit sysselsatta med att utreda och utarbeta förslag rörande ersättning åt författare för bokutlåning av deras verk. Senast har denna fråga behandlats av bokutredningen, vars förslag av departementschefen — med vissa modifikationer — nu lagts till grund för frågans reglering.

Utskottet har vid sin prövning av det föreliggande förslaget funnit att vägande skäl anförts till stöd för att en skäligt avvägd gottgörelse härvidlag bör ifrågakomma, och utskottet tillstyrker därför att författarna tillerkännes en särskild ersättning för det utnyttjande av deras verk, som sker genom biblioteksutlåning.

Departementschefen har förordat, att denna ersättning skall utgå av statsmedel. I motionen II: 616 har däremot föreslagits, att ersättningen skall bestridas genom låntagaravgifter vid biblioteken. Utskottet får erinra om att det senare alternativet har avvisats av samtliga de sakkunnigutredningar, som sysslat med denna fråga, alltså även av auktoritetskommittén. För egen del anser utskottet icke anledning förefinnas att för bestridandet av kostnaderna för ifrågavarande ersättning frångå den redan i 1930 års kungörelse om understödjande av folkbiblioteksväsendet stadfästa principen, att bokutlåningen skall vara avgiftsfri. Ett system med låntagaravgifter skulle vidare enligt utskottets uppfattning medföra en i många fall betungande administrativ börda, särskilt vid de mindre landsbygdsbiblioteken där personalen i regel endast är deltidsanställd. Utskottet biträder därför departementschefens förslag, att ett särskilt riksstatsanslag anvisas för ändamålet, samt avstyrker förty bifall till det i motionen II: 616 framställda yrkandet.

Till grund för anslagsberäkningen skall enligt propositionen läggas den del av bokutlåningen i folk- och skolbiblioteken, som avser rättsskyddade verk av svenska författare, såväl skönlitterära författare som författare av populärvetenskapliga arbeten och av barn- och ungdomsböcker. Med svensk författare åsyftas därvid författare, som är svensk medborgare. Detta innebär bland annat, att en finlandssvensk författare — finsk medborgare — som utger sitt verk på svenska språket icke blir ersättningsberättigad för utlåning i Sverige, medan däremot ersättning här kommer att utgå för utlåning av ett av svensk medborgare utgivet verk på främmande språk. I motionen I: 463 har föreslagits, att ersättningsrätten i stället skall göras beroende av det språk, på vilket verket skrivits, och att dylik rätt skall föreligga, om verkets originalupplaga utkommit på svenska språket.

Såsom departementschefen framhållit har frågan om regleringen av här förevarande ersättning ett bestämt samband med lagstiftningen på auktorrättens område. Denna lagstiftning avses skola bli enhetlig för de nordiska länderna. Enligt vad utskottet inhämtat bygger de nordiska auktorrättskommittéernas förslag i denna del på den s. k. nationalitetsprincipen, enligt vilken varje land endast ersätter biblioteksutlåningen av verk av det egna landets medborgare. För exempelvis ett på svenska språket skrivet verk av en finsk medborgare avses sålunda ersättning skola utgå av finska statsmedel för biblioteksutlåning i Finland. Den i motionen I: 463 hävdade principen, att originalupplagans språk borde vara avgörande för ersättningsrätten, torde vara okänd inom auktorrätten.

Det i förevarande hänseende i propositionen nr 133 framlagda förslaget bygger på nationalitetsprincipen. Med hänsyn till vad ovan anförts om sambandet med pågående lagstiftningsarbete på auktorrättens område har utskottet icke ansett sig böra i nuvarande läge föreslå någon ändring av vad i propositionen föreslagits på denna punkt. Utskottet får därför avstyrka bifall till motionen I: 463. Emellertid synes enligt utskottets mening en tillämpning av nationalitetsprincipen medföra en begränsning av rätten till författarsättning, som från kulturpolitiska synpunkter i vissa fall icke framstår som tillfredsställande. Särskilt synes detta gälla med avseende å de finlandssvenska författarnas insatser inom den svenskspråkiga litteraturen. Nu berörda problem torde dock icke kunna lösas annat än genom en ömsesidig reglering inom ramen av det nordiska samarbetet på förevarande område. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på önskvärdheten av att denna fråga i lämpligt sammanhang upptages till ytterligare undersökning och överväganden.

Beträffande storleken av ersättningen för varje boklån har departementschefen förordat ett belopp av tre öre, varav i regel två öre som individuell gottgörelse i proportion till den faktiska bokutlåningen samt i regel ett öre för kollektiva ändamål av olika slag. Sedan det för ändamålet erforderliga anslagsbeloppet på grundval av biblioteksstatistik och stickprovsundersök-

ningar fastställts av Kungl. Maj:t, avses detta skola avföras från riksstatsanslaget samt avsättas till en särskild diversemedelsfond, Sveriges författarfond. Denna fond skall förvaltas av statskontoret. Fondens medel skall disponeras av en särskild styrelse, som skall handlägga ärenden rörande utdelning ur fonden och därmed sammanhängande frågor.

Såsom departementschefen anfört bör kostnaderna för styrelsens verksamhet bestridas ur den del av anslaget, som skall användas till kollektiva ändamål. Utskottet förutsätter, att i dessa kostnader inräknas samtliga de merutgifter för biblioteken, som kan uppkomma till följd av arbetet med stickprovsundersökningarna. Utskottet vill vidare framhålla, att metodiken för stickprovsundersökningarna bör ägnas en fortlöpande uppmärksamhet av deras verk har icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande.

Vad departementschefen i övrigt anfört och föreslagit beträffande grunderna för beredande av ersättning åt författarna för biblioteksutlåningen av deras verk har icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande.

I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag bör för nästa budgetår anvisas ett förslagsanslag av 500 000 kronor till Ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek. Såsom framgår av vad departementschefen anfört kommer denna ersättning att kunna fördelas först under våren-försommaren 1955.

Det på riksstaten nu uppförda anslaget av 100 000 kronor till Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst brukar utanordnas redan under juli månad det budgetår, som anslaget avser. Utskottet — som biträder Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag om oförändrad medelsanvisning under sistnämnda anslag för budgetåret 1954/55 — anser i likhet med departementschefen att detta anslag bör såsom en övergångsanordning för nästa budgetår disponeras enligt samma grunder som tillämpats för innevarande budgetår. Utskottet har således icke funnit sig böra biträda det i motionerna I: 100 och II: 112 framställda yrkandet, att anslaget skulle för nästa budgetår få disponeras jämväl för understöd åt inhemska tonsättare av utmärkt förtjänst. Utskottet får i anslutning härtill erinra om det på riksstaten uppförda anslaget å 30 000 kronor till Musikaliska akademien med musikhögskolan: Stipendier m. m. ävensom framhålla, att 1947 års musikutredning i sitt betänkande »Musikliv i Sverige» (SOU 1954: 2), vilket betänkande nu är föremål för remissbehandling, framlagt förslag bland annat om ökat statligt stöd åt tonsättare och utövande tonkonstnärer.

Under återopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

I. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 463 och II: 616,

a) godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 12 februari 1954 föreslagna grunder för beredande av ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek, m. m.;

b) till *Ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek* för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 500 000 kronor;

II. att riksdagen må till *Understöd åt inhemska skönlitterära författare av utmärkt förtjänst* för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln anvisa ett anslag av 100 000 kronor;

III. att motionerna I: 100 och II: 112 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 4 maj 1954.

På statsutskottets vägnar:
MARTIN SKOGLUND.

Närvarande: se under utlåtandet nr 106.

Reservation

av fröken *Andersson* samt herrar *Skoglund* i *Doverstorp* och *Hjalmarson*, vilka ansett att utskottet bort tillstyrka bifall till motionen II:616 och att därför

dels det stycke av utskottets yttrande på s. 15, som börjar med orden »Departementschefen har» och slutar med orden »framställda yrkandet», bort ha följande lydelse:

»Departementschefen har förordat, att denna ersättning skall utgå av statsmedel. I motionen II:616 har däremot föreslagits, att ersättningen skall bestridas genom låntagaravgifter vid biblioteken. Utskottet finner i likhet med motionären ett uttagande av direkta låntagaravgifter vid biblioteken vara ett sakligt sett lämpligare system än att låta ersättningen till författarna utgå av statsmedel. Genom avgiftsbeläggning skulle nämligen på skattebetalarna ej behöva övervältras en kostnad som rätteligen bör bäras av den individuella låntagaren. Argumenten om att avgiftsbelagd utlåning skulle medföra en betungande administrativ börda anser utskottet ej böra överskattas.»

dels den del av utskottets yttrande, som på s. 16 börjar med orden »Beträffande storleken» och på s. 17 slutar med »våren-försommaren 1955», bort ha följande lydelse:

»Beträffande storleken av ersättningen för varje boklån har departementschefen förordat ett belopp av tre öre, varav i regel två öre som indi-

viduell gottgörelse i proportion till den faktiska bokutlåningen samt i regel ett öre för kollektiva ändamål av olika slag. Utskottet vill för sin del icke förorda annan fördelning av ersättningsbeloppen än vad departementschefen föreslagit. Skulle de totala inkomsterna av avgiftsbeläggningen vid en framtida ökning av antalet låntagare väsentligen komma att öka bör det ankomma på Kungl. Maj:t att överväga en höjning av den individuella gottgörelsen till författarna. Det torde vidare åligga Kungl. Maj:t att utfärda de närmare föreskrifter som erfordras för uppbörd, förvaltning och disponering av de influtna låntagaravgifterna.

Utskottet förutsätter att de merutgifter för biblioteken som kan uppkomma till följd av arbetet med uppbörden av avgifterna och arbetet med stickprovsundersökningarna täckes av influtna avgiftsmedel. Utskottet vill vidare framhålla, att metodiken för stickprovsundersökningarna bör ägnas en fortlöpande uppmärksamhet i syfte att säkerställa urvalets representativitet.

Vad departementschefen i övrigt anfört och föreslagit beträffande grunderna för beredande av ersättning åt författarna för biblioteksutlåningen av deras verk har icke givit utskottet anledning till särskilt uttalande.»

dels ock utskottets hemställan under I. bort ha följande lydelse:

»I. att riksdagen må, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionen II: 616 och med avslag å motionen I: 463,

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag om anvisande av ett förslagsanslag av 500 000 kronor för budgetåret 1954/55 under åttonde huvudtiteln till Ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek;

b) besluta att av varje låntagare vid landsbibliotek och kommunala bibliotek skall uttagas en avgift av en krona femtio öre, dock såvitt gäller låntagare på barn- och ungdomsavdelningar femtio öre, för obegränsat antal boklån under ett år;

c) godkänna av departementschefen i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 12 februari 1954 föreslagna grunder för beredande av ersättning åt författare för utlåning av deras verk genom bibliotek m. m., dock med rätt för Kungl. Maj:t att, med bibehållande av de förordade proportionerna mellan den individuella gottgörelsen och den för kollektivt ändamål avsedda, företaga de ändringar, som må föranledas av att inkomsterna kunna bli större än det belopp, som vid bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle bli disponibelt för ändamålet;

d) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda erforderliga tillämpningsföreskrifter för genomförande av föreslagen avgiftsbeläggning.»